

'Ορτά Τσαρσῆ ἐν Σέρραις
Orta Tsarsi à Serrès

بروز روزنه سروز

“Siroz, makarr-ı ulemâ, mesken-i üdebâ,
medfen-i şühedâ bir şehr-i dilârâdır.”

—Hacı Hasan Hilmi Efendi

*Süleymaniye Kütüphanesinde
Rumeli yâdigârı*

SEREZ KOLEKSİYONU

HASAN YILDIZ

Y

UNANİSTAN'IN kuzeydoğu kesiminde yer alan Serez, Osmanlılar tarafından 1383'te fethedildi. Gele- neğe göre barış yoluyla teslim alınmış olan Serez'de Hıristiyan nüfusa dokunulmadı, kiliseler cami- ye çevrildi. Bölgedeki araziler Gazi Evrenos Bey ile Kazasker Çandarlı Kara Halil Paşaya tahsis edildi. Fetihle bir- likte şehre gelen Müslümanlar sur içine yerleştirilmedi; cami, medrese, tekke, zaviye, mektep, kütüphane ve diğer yapılar şehrin surla çevrilmiş kısmı- nın dışında inşa edildi. Hıristiyanların meskûn bulunduğu mahalleler bayındır hale getirildi. Serez Sancağı 530 yıl barış ve huzura tanıklık etti.

1900 yılı itibarıyla şehrin nüfusu 21.602 kişiydi ve %39'u Müslüman, %37'si Bulgar, %21'i ise Rum ahali idi. 55 mahalleden 25'inde Müslümanlar yaşamaktaydı. 1907 yılında 36 cami, 21 kilise, 2 havra vardı. 9'u gayrimüslimle- re ait olmak üzere toplam 23 mektep, 11 medrese, 15 tekke ve bir de kütüphane mevcuttu.

Balkan Harbinde şehir Bulgarlar tarafından muhasara altına alındı. Savunma imkanı kalmadığı anlaşılınca herhangi bir mukavemet göstermeksi- zin 5 Kasım 1912 tarihinde sulh yoluyla teslimine mecbur kalındı. Gele- neğe göre mukavemet gösterilmeden teslim edilen şehirlerde ahaliye zarar verilme- mesi gerekirken, Serez halkı katliam, yıkım ve talana maruz kaldı. Cami-i Kebir işgal ve tahrip edildi, çifte mina- releri yıktırıldı ve kiliseye dönüştürül- dü. Yıktırılan mabetlerin molozları da Müslüman ahaliye kaldırıldı.

Serezliler 1387-1912 arasında ilim adına ne kadar kıymetli eser varsa Câmî-i Kebir'in yanına inşa edilmiş olan kütüphanede muhafazaya almış- lardı. Mimarisi camiye benzeyen büyük kubbeli bu kütüphanenin bânisi Sirozî Abdurrahman Ağa idi. İçinde müellif hattı yegâne nüsha olan kitaplar da bu- lunan yazma ve basma eserler Abdur- rahman Ağa tarafından kütüphaneye vakfedilmişti.

İşgal sırasında kütüphanedeki kitaplar Müslüman ahali tarafından candan önce kurtarılması gereken en kıymetli hazine olarak görüldü ve

onların çabasıyla tecavüz ve tahribattan kurtuldu. Harbin sonundaki mübadele sırasında bu havalide bulunan diğer kitaplarla birlikte Serez Cemaat-i İsla- miye Reisi ve aynı zamanda son Serez müftüsü İsmâmeddin Efendinin girişim- leriyle sandıklara konuldu ve meşak- katli bir yolculuğun ardından İstanbul'a getirilip Evkaf Nezaretine teslim edildi.

Payitahta getirilen kütüphane araya giren 1. Dünya Savaşının zorlu yılları ve İstanbul'un işgalinin getirdiği sıkın- tılara rağmen, İsmâmeddin Efendinin kardeşi olan Evkaf Nezareti Mebani-i Hayriye ve Müessesat-ı Diniye Mü- dürü Mehmed Esad'ın yoğun çabaları sonucunda Süleymaniye Kütüphanesine teslim edilebildi. Esad'ın belirttiğine göre Serez kitaplığında 2136 yazma 5048 basma olmak üzere toplam 7184 kitap bulunmaktaydı.

Cumhuriyet döneminde soyadı kanunu ile 'Serezli' soyadını alan ve Vakıflar Genel Müdürlüğünde üst düzey görevler üstlenen Mehmed Esad, 'Esad Serezli' imzasıyla kaleme aldığı İstanbul Kütüphaneleri isimli makalesinde, Balkan Harpleri sonucunda elden çıkan Rumeli vilayetlerinden Serez, Vidin ve Şumnu'dan getirilmiş tamamı vakıf, %90'ı yazma, on binden fazla kitabın Süleymaniye Kütüphanesinde bulundu- ğunu belirtmektedir. Ancak bu oranlar sayısal verilerle örtüşmemektedir. Nitekim Halit Dener'in 1957'de bası- lan Süleymaniye Umumi Kütüphanesi isimli eserinde "Süleymaniye Kütüp- hanesindeki Serez kitaplığında 2136 yazma, 5048 basma olmak üzere toplam 7184 kitap bulunduğu" şeklinde geçen bilgi, Neriman Malkoç Öztürkmen'in İstanbul ve Ankara Kütüphaneleri isimli eserinde de teyit edilmektedir. Malkoç 1950'li yıllarda kaleme aldığı bir gazete yazısında da Serez'den getirilerek Sü- leymaniye Kütüphanesine teslim edilen kitap sayısını 6700 olarak vermekte ve bu bilgiyi Esat Serezli'ye dayandırmak- tadır.

Öte yandan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi web sayfasında pay- laşılan listede, kütüphaneye geliş yılı 1925 olan "Serez" koleksiyonunda 1810 yazma, 2489 matbu olmak üzere toplam 4299 kitap bulunmaktadır. Bu bilgi, ki-

tap sayısında yaklaşık üçte bir oranında azalma olduğuna işaret etmektedir.

Yine Süleymaniye Kütüphanesinin hazırladığı "Serez" koleksiyonu kitap listesinde toplam 2571 yazma, 2869 matbu olmak üzere toplam 5440 kitabın kaydı bulunmaktadır. Excel formatın- daki listede şöyle bir bilgi notu vardır: "Serez bölümü; Serez ve civarındaki kü- tüphane ve medreselerden Balkan Harbi esnasında toplanarak bir müddet Sultan Ahmet Camii mahfelinde muhafaza edildikten sonra 1925 yılında Süleyma- niye Kütüphanesine nakledilmiştir." Buna göre, Serez, Vidin ve Şumnu'dan getirilen üç ayrı kütüphaneye ait ki- taplar muhtemelen muhafaza edilecek mekan yokluğu ve İstanbul'un işgal yıllarının yol açtığı zorluklar nedeniyle bir süre Sultan Ahmet Camiinde muha- faza edilmiştir. Her ne kadar Dener ve Malkoç'un, Süleymaniye Kütüphanesi Serez koleksiyonundaki kitaplara ilişkin verdikleri sayılar arasında ciddi boyutta bir fark yoksa da, bu verilerin "Süley- maniye Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan Koleksiyonlar ve Kitap Sayıla- rı" listesiyle ve yine excel formatında hazırlanmış ikinci bir listeye örtüşme- mesi izaha muhtaç bir durumdur. Kaldı ki Esat Serezli'nin ifadesiyle, sadece Serez'den getirilen kitapların sayısı 6700 ise, Şumnu ve Vidin'den gelen kitaplarla bu sayının daha da artması gerekir. Z

KAYNAKÇA

- 1325 Sene-i Hicriyesine Mahsus Selânik Vilâyeti Salnâmesi, Yirminci defa, Selânik Hamidiye Mektebi Matbaası.
- Esat Serezli, *İstanbul Kütüphaneleri*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, Kasım-Aralık 1949, s. 94-95, s. 14-19.
- Evangelia Balta, "Serez", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 36, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.
- Halit Dener, *Süleymaniye Umumi Kütüphanesi*, Maarif Basımevi, 1957, s. 48-49.
- Mehmed Esat Serezli, *Memleket Hatıraları I-II*, haz. İbrahim Şirin, Faruk Yavuz, Türk Tarih Kurumu, 2012.
- Mehmed Es'ad Sirozî, *Siroz Ulemâsı*, Milli Kütüphane, 06_HK_4786, s. 4.
- Neriman Malkoç, "İstanbul Kütüphaneleri: Süleymaniye Kütüphanesi", (İsimsiz ve tarihsiz gazete köşe yazısı), <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/handle/11498/13626>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).
- Neriman Malkoç Öztürkmen, *İstanbul ve Ankara Kütüphaneleri*, Milli Kütüphane Basım ve Cilt Evi, 1957, s. 65.
- "Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan Koleksiyonlar ve Kitap Sayıları", <http://www.suleymaniyeyek.gov.tr/Content/UploadFile/Doc/koleksiyonlar2020.pdf>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).
- Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Serez koleksiyonu listesi.